

Kašíčka, František

Státní zámek Konopiště a jeho nejstarší stavební poměry

Archaeologia historica. 1978, vol. 3, iss. [1], pp. 95-105

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139216>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

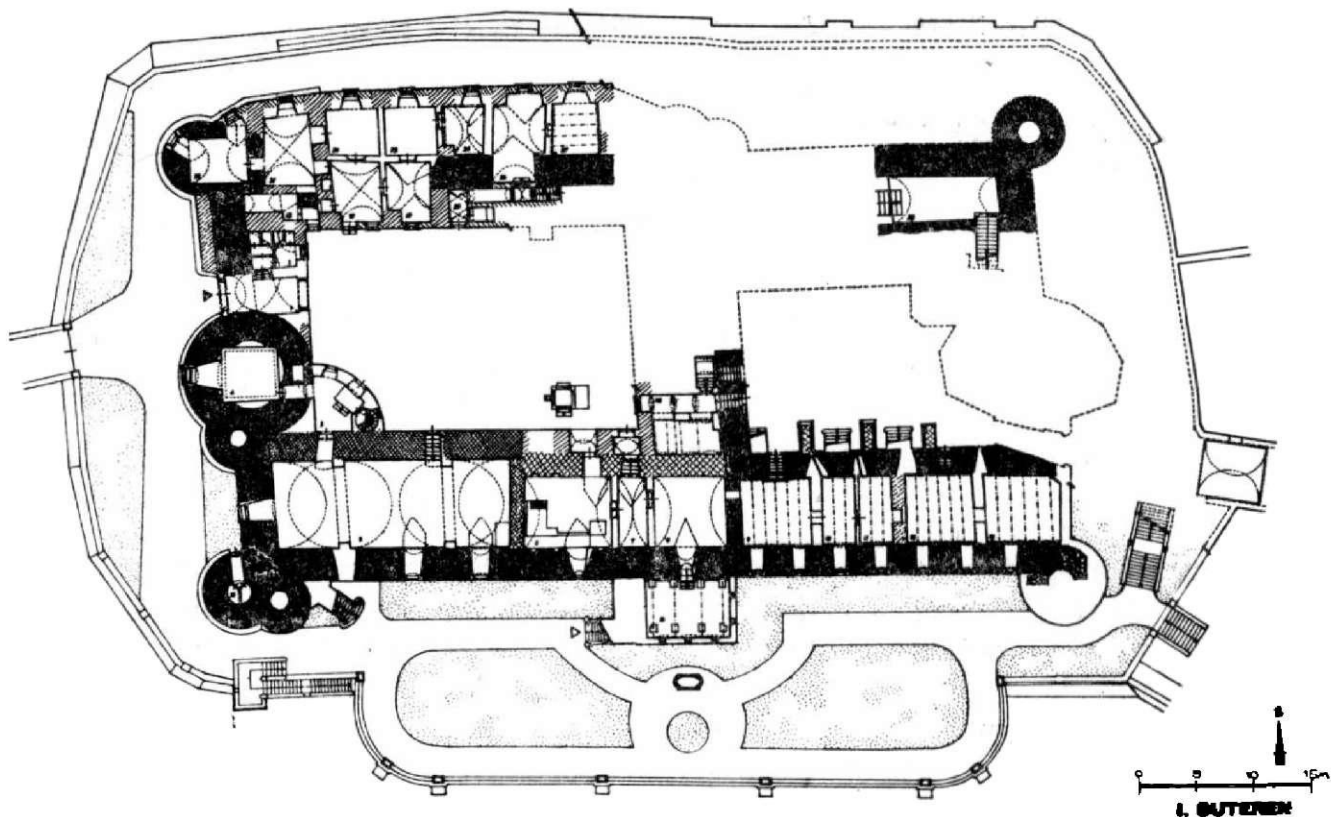
Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Státní zámek Konopiště a jeho nejstarší stavební proměny

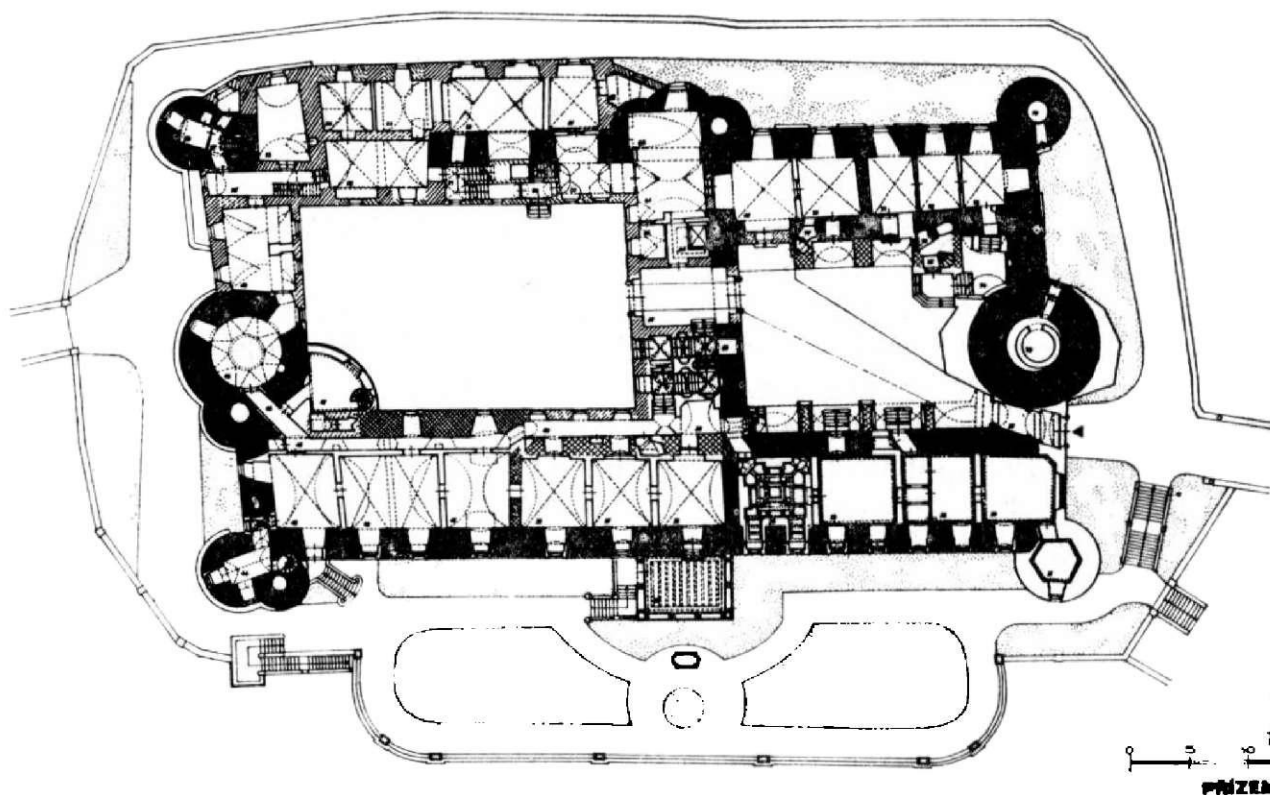
FRANTIŠEK KAŠIČKA

Zámek Konopiště, jako jedna z nejvýznamnějších českých hradních architektur a reprezentant vyhraněného typu, importovaného sem z francouzského prostředí, byl již mnohokrát rozebírán a hodnocen ve starší i nejnovější odborné literatuře. Přesto se zdá, že konfrontace shledaného archivního materiálu s povrchovým průzkumem dnešního objektu, tak jak byla provedena ve specializovaném středisku Stát. ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, může dosavadní představy o vývojové podobě hradu v mnohém doplnit, případně i opravit.¹ Lze se ztotožnit se závěry, že pravidelný půdorysný obrazec Konopiště, obohacený po obvodu řadou hradebních věží, představuje u nás nejčistší formu francouzského kastelu jako ojedinělý zjev v celé naší středověké hradní stavební produkci. Již A. Sedláček (1927, s. 28) připomíná starší příklad tohoto typu, kterým byl ve 13. stol. královský Týřov, další méně čisté, případně zdánlivé analogie, týkající se základní půdorysné podoby či situování věží, možno spatřovat např. u hradů Vítějovice, Prácheň, Zvířetice, případně i na Českém Šternberku či na Hluboké. Blízké typové příbuzenství v našem prostředí pojilo Konopiště i s tábořským Kotnovem.

Prvotní půdorysná podoba je v dispozici dnešního zámku dosud zjevně patrna a v zásadě přesně postihnutelná. Pro jeho výstavbu byl zvolen skalnatý ostroh, orientovaný východozápadním směrem a sevřený údolím Konopištského potoka na severním boku a údolím jeho přítoku po jižní straně. Na nejvyšším bodě ostrohu byla založena dnešní velká věž, v čele obdélného hradního jádra, na které ve stejné šíři navázalo poněkud prostornější předhradí. Celý tvar tvořil a tvoří v podstatě dodnes protáhlý obdélník cca 37 m široký a 70 m dlouhý. Obvodové zdi, včetně zdi příčné, oddělující vlastní hrad od předhradí, dosahují 2,60 m až 3 m šířky. Typ francouzského kastelu dává pak půdorysu sled obvodových nárožních a mezilehlých válcových věží, v případě Konopiště diferencovaného průměru. Protipól velké věže o průměru 11 m uprostřed úzké východní fronty tvořila shodně situovaná a stejně široká věž západní, hájící přilehlou hlavní hradní bránu. Obě věže dělí hradební zdi na poloviny vyčnívající z obrysu hradu a poloviny zasahující do prostorů nádvoří. Při severním obvodu v místě styku s příčnou hradbou areálu nalézala se další válcová věž, podle dodnes zachované skořápky zjevně slabší (max. 8 m v průměru). K dokonalé symetrii půdorysného obrazce hradu chybí podobně situovaná věž v jižní hradební frontě, o jejíž existenci se však bez hloubkového průzkumu nelze vyjádřit s určitostí. Spíše se kloníme k názoru, že zde věž nebyla, protože v suterénu jižního křídla a v suterénu jižní loggie nejsou patrné žádné stopy po jejím případném odsekávání a jižní obvodová hradba s hradbou příčnou se zde přirozeně protínají. Výrazným článkem půdorysu kastelu byly věže nárožní, dochované

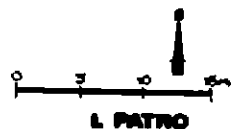
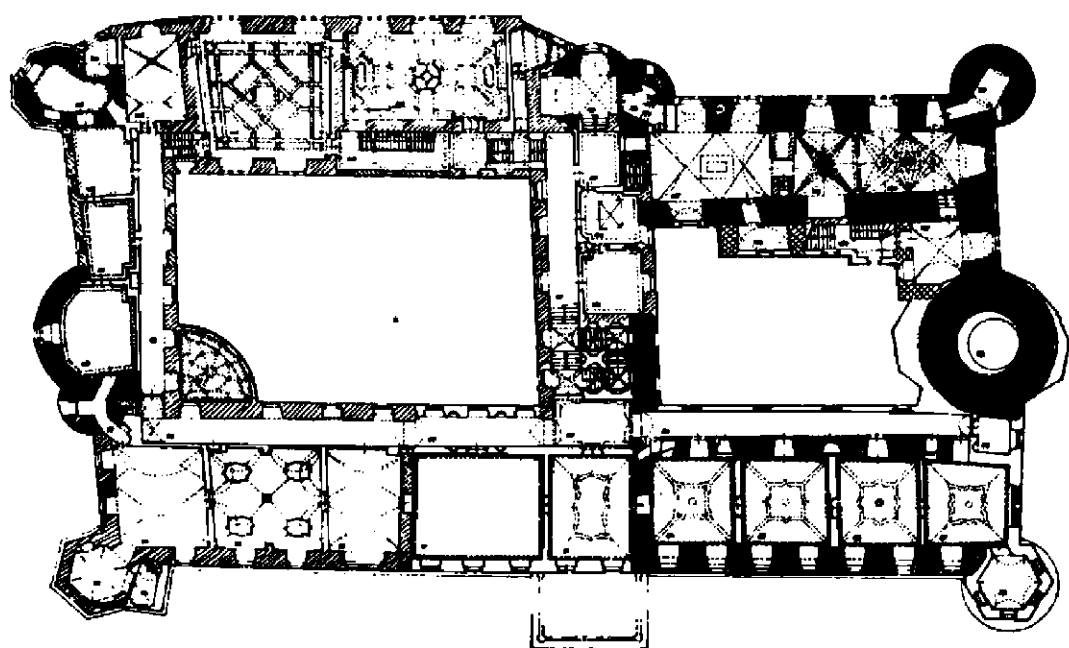

Obr. 1. Konopiště. Půdorys 1. suterenu ve stavebně historické analýze: černě značeno zdivo raně gotické, husté a řídké mřížky – mladší gotické fáze, šikmá šrafura – fáze renesanční. Ostatní zdivo je barokní, klasicistní a novodobé, přerušována šrafura značí zařazení hypotetické (F. Kašíčka).

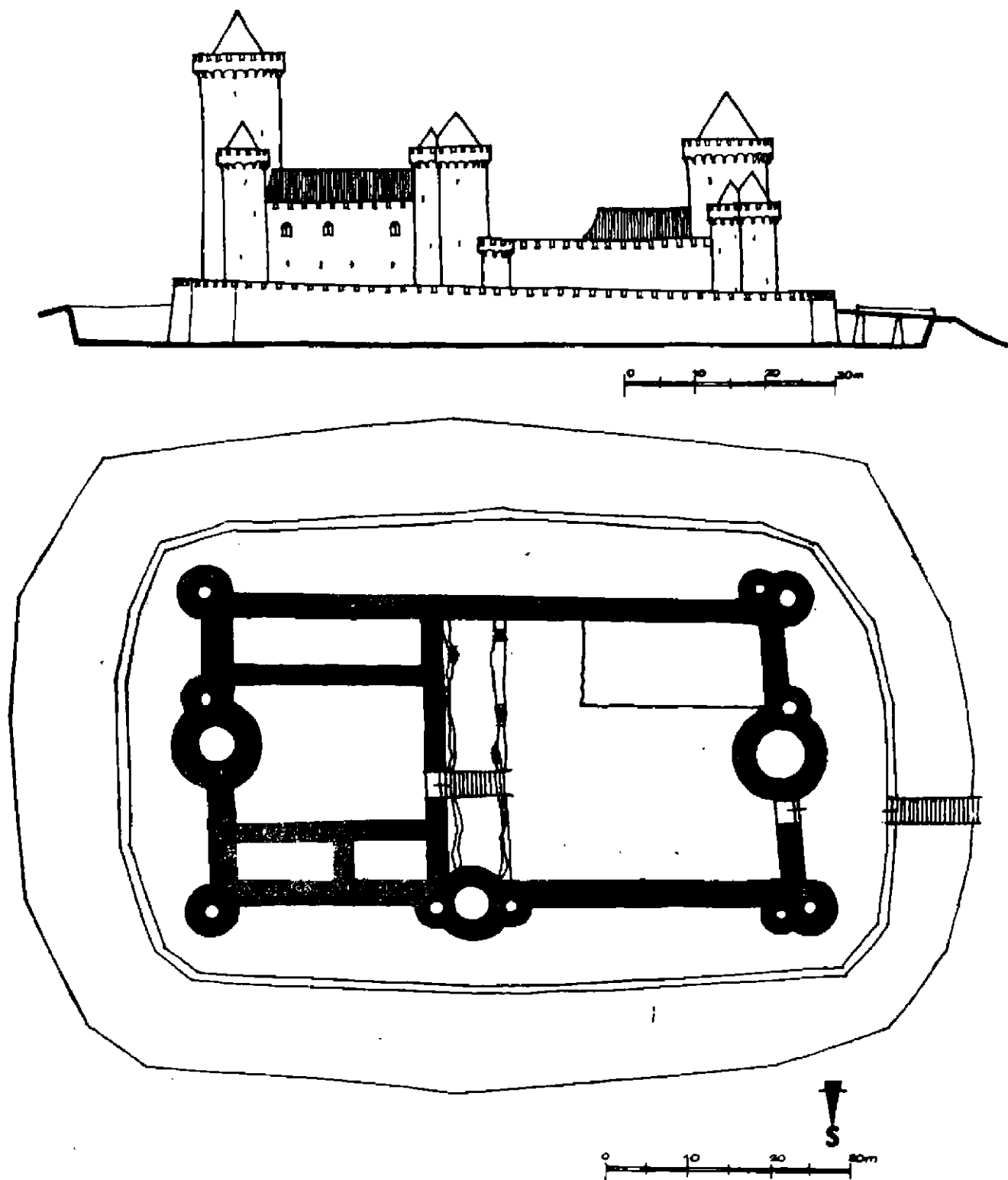
Obr. 2. Konopiště. Půdorys přízemí ve stavebně historické analýze: černě značeno zdivo raně gotické, husté a řídké mřížky – mladší gotické fáze, šikmá šrafura – fáze renesanční. Ostatní zdivo je barokní, klasicistní a novodobé, přerušována šrafura značí zařazení hypotetické (F. Kašíčka).

autenticky na západní straně a na severovýchodním rohu, které měly v průměru cca 6—7 m a vyčnívaly z obrysu třemi čtvrtinami svého půdorysu. S definitivní platností nelze zatím potvrdit někdejší existenci jihovýchodní nárožní věže v místě dnešního Mockerova novotvaru z r. 1894. Věž v této poloze má ovšem logické opodstatnění a starší literatura, opírající se patrně o dnes již neznámé prameny, hovoří o jejím odstranění někdy v polovině 18. stol. Nalezené doklady o rozsáhlé restauraci zámku koncem 19. stol. jsou zcela neúplné a kusé, nicméně je nutno zmínit se v souvislosti s jihovýchodní nárožní věží o tom, že prvotní projekty J. Mockera počítaly zde původně s hmotou šestibokou od samého základu, zatímco realizace má dole válcovitý tambur. Možno tedy předpokládat, že restaurace navázala na dodatečně nalezený základ. Tento předpoklad čeká ovšem jako mnoho dalších na potvrzení hloubkovým průzkumem, případně nálezem zatím neznámých dokladů v zahraničních archivech této velké poslední stavební akce.² Velmi zajímavým a neobvyklým článkem architektury hradu jsou přidružené válcové věžičky, které máme doloženy téměř u všech hradních věží. Tato válcová tělesa o průměru kol 5 m obsahovala zřejmě bez výjimky šneková schodiště. Přidaný schodišťový válec chyběl od počátku jen při věži severovýchodní (kde jej nahrazovalo v torzu dochované schodiště v síle hradební zdi) a snad i u předpokládané věže jihovýchodní. Naproti tomu se podle některých náznaků v půdorysném uspořádání zdá, že prostřední věž na severním boku měla původně přidruženy tyto šneky dva, byť asi nestejně výšky. K půdorysnému obrazu středověkého Konopiště patří dále zřejmě od počátku dvě obdélné palácové budovy, zabírající oba boky horního hradního jádra. Od počátku byl pak jistě vymezen i parkán a obvodový příkop, obepínající v mírně nepravidelném oválu obdélník hradu s předhradím. S určitou dávkou pravdě-

Obr. 3. Konopiště. Půdorys 1. patra ve stavebně historické analýze: černě značeno zdivo raně gotické, husté a řídké mřížky – mladší gotické fáze, šikmá šrafura – fáze renesanční. Ostatní zdivo je barokní, klasicistní a nevodobé, přerušována šrafura značí zařazení hypotetické (F. Kašička).

podobnosti možno předpokládat menší příkop, oddělující ještě obě tyto části v hradbách. Příjezdová cesta obcházela zřejmě pevnost po jižní straně a překračovala příkop v místech dnešního západního mostu, za nímž vnikala parkánovou a hlavní bránou do předhradí, obestaveného z prvopočátku jen dřevěnými hospodářskými budovami. Odtud stoupala cesta dále k předpokládanému mostku přes příkop a k bráně do vlastního hradu. Je nesporné, že zakladatelem a iniciátorem výstavby hradu této výjimečné dispoziční skladby musela být osoba nejen hospodářsky a společensky silná, ale i s kulturním rozhledem, který nekončil hranicemi tehdejšího státního útvaru a který měl možnost získat

Obr. 4. Konopiště. Rekonstrukce půdorysu raně gotického kastelu a varianta hmotové podoby při pohledu od severu (F. Kašička).

případně i cizí odborné síly. Nutno ji hledat nejspíše v pražském biskupu Tobiášovi z významného a bohatého rodu Benešoviců, aktivního podporovatele královské moci proti opozici šlechty. (K potlačení této opozice půjčuje králi na čas opevněný Benešov.) Po smrti Tobiáše v r. 1296 ujímá se Benešova jeho bratr Milota z Dědic, o němž je známo, že investoval, krátce před svou smrtí v roce 1307, do výstavby benešovského minoritského kláštera. Jeho synové Beneš a pražský kanovník Dobeš (Tobiáš) piší se v r. 1318 poprvé z Konopiště, zatímco před 7 lety (v r. 1311) dosud z Benešova. Rozmezí těchto sedmi let je proto někdy v literatuře uváděno jako doba výstavby hradu, případně doba, v níž páni z Benešova opustili starý městský hrad na Benešovském Karlově a přestěhovali se na nové sídlo (Sedláček, 1927, s. 28; Menclová, 1972, I, s. 313).

Púdorysná skladba tohoto sídla je — jak uvedeno výše — téměř zcela přesně postihnutelná v dnešním organismu budovy, poněkud méně jasná je, jak se zdá, již detailní podoba jeho prvotní středověké hmotové a prostorové skladby. Provedené grafické a modelové rekonstrukce hradu jsou patrně příliš ovlivněny dnešní nivelizovanou jižní frontou s obíhající obvodovou hlavní římsou. Předpokládají stejnou výšku středních věží východního a západního čela a rovněž totožné výškové proporce věží nárožních, takže útvar působí při celkovém pohledu jako hmotově vyvážený celek (Menclová, 1972, I, s. 32). Ve skutečnosti byla patrně situace poněkud odlišná (obr. 4). Hlavní dominantou středověké hmoty byla jistě především dnešní velká věž, situovaná na nejvyšším bodu skalnatého hradního ostrohu, korunovaná kuželovou střechou s obvodovým ochozem na předsazených konzolách a dosahující dodnes výšky 36 m pod hlavní římsu. Oproti patě velké věže východní je založena západní čelní věž o téměř 6 m níže a má sice stejný vnější průměr, ale menší sílu obvodového pláště. Obě tyto okolnosti svědčí představitel, že západní věž při hradní bráně byla podstatně nižší, a že byla tedy oproti zmíněným rekonstrukcím více zdůrazněna sevřená hmota horního hradu s palácovými budovami a asi rovněž s vyššími věžemi nárožními. Výšková hranice východních nárožních věží a prostřední věže severní se jistě pohybovala kolem úrovně dnešní dochované věže severovýchodní, věže měly zřejmě opět vysazené ochozy a kuželové stříšky. Sedlové střechy palácových budov mohly být nasazeny na slabší nástavby, umožňující průběžnou komunikaci po obvodové hradbě a jejich trojúhelná čela byla snad částečně nebo úplně zvalbena. Je pravděpodobné, že severní palác obsahoval od počátku kapli, která mohla být podle podobných raně gotických příkladů patrová. Pod jeho východní polovinou byl pak částečně ve skále vytesán sklep a zaklenut valenou klenbou z lomového kamene, kladenou na šalování. Podvojná hradní palácová okénka se potom pravděpodobně blížila typu fragmentů s trojlaločnými oblouky, použitých druhotně na plášti koutového rizalitu v dnešním dolním nádvoří.³ Dokladem poněkud mladšího původu, nebo snad adaptace někdy v 1. čtvrtině 14. stol. protější — jižní palácové budovy jsou dvě dochovaná obdélná okénka s široce okosenými hranami žulových špalet do dvora v úrovni 1. suterénu. Starší plánová dokumentace zachycuje v této úrovni tři a dva otvory vstupní.

Oproti hornímu hradu byla na předhradí, jak se zdá, nejen čelní věž, ale i nárožní věžice zřejmě nižší, úměrně k snížené — případně navíc v bocích klesající obvodové hradbě. Dochovaný válec jihozápadní nárožní věže (max. 9 m vysoký) nepřesahuje dnes výšku jižní obvodové hradby býv. předhradí. severozápadní věž je patrně dochována v sesekané podobě do poněkud vyšší úrovně.

Po smrti bezdětného bratra Beneše připsal v r. 1327 kanovník Dobeš Konopiště s Benešovem a okolními vesnicemi svému příbuznému Zdeslavu ze Šternberka. Tímto datem počíná více než 260leté panství tohoto rodu na Konopišti, období — které se nepochybně odrazilo na stavebním vývoji hradu. přes-

tože není doloženo výslovnými archivními zprávami a ani ve stavbě samé není zcela zřetelně postihnutebné. Členové patřili opět ke špičkové skupině velmožů, zastávajících významné zemské funkce. Zmínka z r. 1379 připomíná pod hradem mlýn a nedoložená pověst ve starší literatuře uvádí, že r. 1394 byl v severovýchodní věži vězněn Král Václav IV. Petr ze Šternberka, známý aktivní odpůrce husitského hnutí, zahynul r. 1420 v bitvě pod Vyšehradem. Vdova Perchta se potom přidala k umírněné pražské Kališnické straně a v r. 1423 hostí na Konopišti konfrontační sněmování husitských kněží a mistrů pražské a tábořské strany. Husitské revoluční hnutí se Konopiště tedy přímo vojensky nedotklo. R. 1440 obdržel Konopiště Zdeněk z moravské rodové větve, významný politik, zprvu přední stoupenec krále Jiřího z Poděbrad, později naopak jeho krajní odpůrce v čele panské Zelenohorské jednoty. V domácí válce oblehl r. 1467 Jiří z Poděbrad všechny jeho hrady, z nichž nejdéle vzdorovalo právě Konopiště. Podle žádosti o pomoc, vyslané Zdenkem z Konopiště Janovi z Rožmberka obklopili království hrad 14 pevnými baštami. Obleženým se nepodařilo prorazit tímto pásmem a po 18 měsících byl nucen hrad s 500 obránci kapitulovat. Škody na stavebním organismu Konopiště nejsou známy. Následujících 11 let je potom panství v zástavě králova syna Hynka Minsterberského a v r. 1479 pak získán opět do Šternberkových rukou (Sedláček, 1927, s. 32).

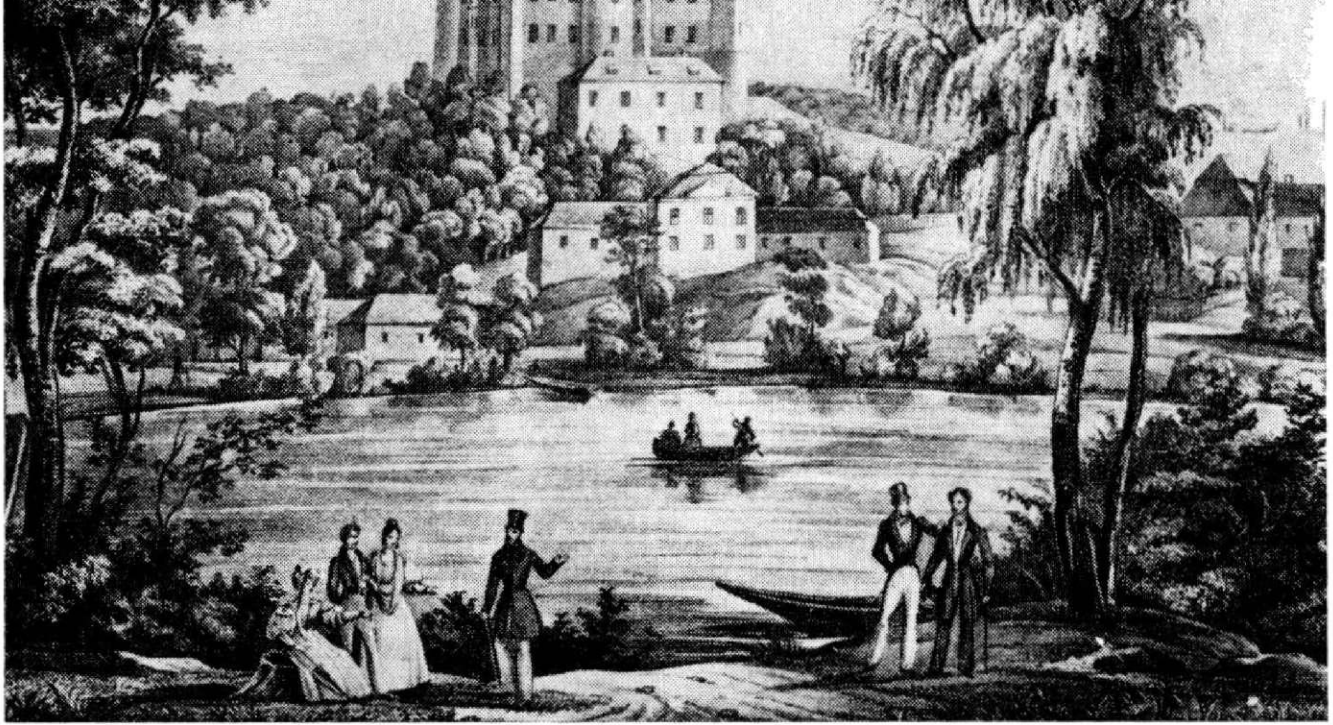
Jednou z prvních šternberských akcí, návazných možná bezprostředně na poslední dílo benešovické, je zřejmě výstavba širokého, minimálně dvoupodlažního jižního křídla při dolním nádvoří, vymezeného od dvora téměř 2,5 m silnou obvodovou zdí. Obdélný jednotrakt vyplnil šířku mezi nárožní věží a šnekovým válcem čelní západní věže, kterou bylo možná vyšší podlaží zpřístupněno. Teprve později po ztrátě významu předpokládaného příčného příkopu patrně vzniklo sousední středověké křídlo po východní straně, navazující šířkově na jižní palác horního hradu. Dílem středověké akce jsou pak zřejmě i obě skupiny sklepů vytesaných ve skále pod severním palácem a pod horním nádvořím s typickými bočními laloky pro sudy a potraviny. Sklepy pod horním nádvořím, přístupné ze strany od příčné hradby, jsou zřejmě o něco mladší. Zřetelnou a výraznou pozdně gotickou šternberskou stavební fází představují sklípkové klenby ve dvou podlažích severního paláce a v prostřední severní věži. Klenby asi z 1. třetiny 15. stol. souvisí s přestavbou a přepatrováním palácové budovy, při níž vznikl prostor dnešní kaple s oratoří ve vloženém přístavku mezi palác a velkou věž. Současně byly patrně přestavěny dvorní arkády s vnějšími palácovými schody a arkády na protější straně a severní palácová budova zvýšena o další podlaží. Okna dostala ostění se šternberskými znaky, které pamatuje Sommer (*Das Königreich Böhmen*, Prag 1849, XVI, 82) a některá měla záclonová nadpraží (podle zjištění D. Menclové na fotografii dnes nezvěstného modelu zámku před restaurací, publikované v *Českých hradech II*, s. 448. Východní okna kaple a oratoře měla být podle tohoto snímku uzavřena dvěma svěšenými oblouky s vnitřním kamenným křížem.) Vznik sklípkových kleneb obou pater severního paláce klade D. Menclová do souvislosti se současnou přestavbou karlštejnského purkrabství, čemuž by nasvědčoval klenební obrazec, podobná záclonová okna i okolnost, že karlštejnský purkrabí Jan ze Šternberka a Bechyně (v letech 1518—1528) byl bratrem tehdejšího majitele Konopiště Jiřího.

Novodobá gotickorenesanční palácová okna z doby Mockerovy restaurace zámku byla snad potom inspirována tvary a detaily ostění, které zde bylo osazeno v dalších šternberských stavebních fázích v 16. stol. Po zmíněném Jiřím zdědil Konopiště Adam, v době Ferdinanda I. nejvyšší komorník království českého, současně pán na Zelené Hoře, Velharticích a Klenové. Podle dílčí ce-

dule z r. 1560 získává z Adamovy pozůstalosti Konopiště syn Jan. Dovídáme se z ní, že při zámku, obehnaném tehdy valy se zahradami, stálo již plně vybavené hospodářské zázemí s mlýnem, kovárnou, cihelnou a vápenicí, hospodářským dvorem, valchou, ratejnou, maštalemi, chlěvy a stodolami. Sestrou posledního mužského potomka konopištské větve Adama, přešlo v r. 1587 panství na Arkleba z Kunovic.

K raně renesančním šternberským stavebním investicím patří nepochybně výstavba severního křídla při dolním nádvoří, které překročilo středověký obvod a vniklo 6 m hluboko do severního parkánu. Novodobá gotickorenesanční trojdílná okna s příčnicí v horním patře tohoto křídla nahradila asi podobné tvary, zachycené dosud na předrestaauračních půdorysech, která možná dnešní úpravu alespoň částečně inspirovala.⁴ Křídlo mělo zhruba obdélný půdorys, vetknutý mezi šnekové válce severozápadní nárožní a prostřední severní věže. V jeho nižších podlažích se dochovaly úseky gotické hradební zdi, mírně lomené křížové klenby a klenby s výraznými hřebínky. Prostor s hřebínkovou klenbou, zasahující v přízemí do příčného křídla, dovoluje usuzovat, že v 16. století vzniklo i toto dělicí křídlo, mající funkci spojky severní a jižní poloviny hradní dispozice. Na jeho výstavbu navázala zřejmě nízká arkáda, spojující příčné křídlo s nástavbou gotické budovy při jihozápadním dílu dolního nádvoří. Ve stavební struktuře zámku lze objevit další články, které možno zařadit do 16. či 17. století, postrádají však vesměs datovací detaily.

Po posledních Šternbercích vlastnil 16 let (1588—1604) Konopiště zmíněný Arkleb z Kunovic, za něhož zde vypukl před r. 1602 požár. Odstranění jeho následků si vyžádalo údajně značné prostředky a zadlužené panství bylo potom soudně prodáno Dorotě Hodějovské s manželem Přechem. Představitel zámožného a dobře hospodařícího rodu, přijatý z vladyckého do panského stavu, soustředil ve svých rukách brzy značnou část Benešovska. Pod Konopištěm je již koncem 16. století připomínán mlýn s pilou a vodním strojem, který čerpal vodu nahoru do zámku, dále pivovar se vším příslušenstvím, dvůr, zahrady, chmelnice, krčma, porážka, pazderna a další objekty. Stavební akce, jejichž cílem bylo jistě upravit hrad na reprezentační sídlo významných majitelů, datuje dodnes řada okenních a portálových ostění s hodějovskými znaky, monogramy a letopočty 1604 až 1607, umístěné zejména v dolních podlažích severního křídla při dolním nádvoří, další byly dodatečně přeneseny do přízemí záp. křídla a na plášť koutového rizalitu. zatímco osazení jediného datovaného okna na přilehlém dílu jižního křídla je patrně původní. Situování těchto datovaných ostění vedlo v některé literatuře k závěrům (např. Menclová, 1972), že celé severní křídlo, vysunutě do parkánu, je až dílem hodějovské výstavby. Výsledkem povrchového průzkumu tohoto křídla je však zjištění, že hodějovské zásahy se zde omezily pouze na přepatrování některých starších klenutých prostorů, prohloubení některých úrovní a vložení nového schodiště. Starší hřebínkové klenby v dnešním zvýšeném přízemí (např. ve stříbrnici) mají proto velmi nízko zasazené patky a do nízko položených záklenků původně širokých okenních špalet vložena při podlaze menší hodějovská okna. Vedle tohoto zásahu byl zřejmě upravován i horní severní palác, o čemž svědčí úprava hřebínkové klenby v 1. patře s obdélným štukovým profilovaným rámem. Mramorová znaková deska nad západní hradní bránou by mohla svědčit i o hodějovské úpravě a výstavbě západního křídla. Nepochybně v renesanci byl zde totiž překlenut díl s branou mezi severním křídlem a velkou západní věží širokým pasem, otevřeným do nádvoří, pod nímž byla umístěna vodní nádrž. Prostor v podlaží nad tímto otevřeným mázhauzem překrývá renesanční hřebínková klenba, renesanční kupoli s lunetami po obvodu získala tehdy v téže úrovni i velká věž. V blíže

Obr. 5. Pohled na zámek Konopiště od západu – litografie z druhé čtvrti 19. století (Kunike).

neurčené renesanční fázi byly jistě upraveny i horní podlaží této velké věže a snad již tehdy jejím tělesem proražena spojovací komunikace ke křídlu jižnímu. Nárožní západní věže získaly v renesanci polygonální nástavby s dnes již neznámým ukončením jehlancovými, přilbovými či cibulovými stříškami. Při tom patrně vyšší severozápadní nárožní věž byla zčásti do polygonálního tvaru zřejmě přisekána. Šikmé výplně koutů mezi dolním severním křídlem a věžemi, mezi které je vestavěno, jsou, jak se zdá, podle datovaného okna na východní straně, opět dílem úprav Přecha a Doroty z Hodějova (obr. 1–3).

Podrobné sledování postupné proměny gotickorenesanční pevnosti na dnešní zámek, kde lze přesněji vymezit další barokní a mladší stavební fáze, přináší další prohloubení současných znalostí. Vymyká se však již vymezenému tématu této studie a bude proto připomenuto jen stručně. Následujících 150 let vlády barokního slohu vneslo na Konopiště řadu různorodých zásahů, které lze seřadit dosti obtížně. Ještě v 70. letech 17. století je zámek hodnocen jako dobře postavený a opevněný, se zvedacími mosty přes příkop, se čtyřmi malými a jednou velkou věží.⁵ To znamená, že dvě z předpokládáného počtu sedmi věží se tehdy již jako věžové útvary neuplatňovaly. V duchu dobových barokních tendencí se zásadněji začíná měnit do té doby složitá hradní silueta až po zakoupení panství hrabaty z Vrtby r. 1716. Letopočet 1725 na barokní mostní bráně po východní straně zámku datuje zhruba základní disposiční přeorientaci zámeckého provozu. Zámek definitivně ztrácí obrannou funkci, val na východní straně se rozváží a trasuje se odbočka příjezdové cesty k východnímu zámeckému čelu, které se za novým mostem komplikovaným způsobem šikmo mezi velkou věží a jižním palácovým křídlem proráží průjezdem přímo na horní zámecké nádvoří.

Nové východní čelo tohoto křídla bylo při tom posunuto před linii bývalé středověké hradby tak, aby dole zaclonilo oblínu šnekového válce, který byl v úrovni přízemí nyní vlastně celý podebrán a podchycen zesílenou klenbou nad průjezdem nové brány. Již při této příležitosti musela být odstraněna předpokládaná jihovýchodní nárožní věž a nikoliv až ve 40. letech, jak uvádí některá literatura. Roky 1745—46, které uvádí bez udání pramenů literatura jako období důkladné stavební obnovy zámku je příliš krátké na všechny barokní zásahy zjištěné průzkumem. Spíše se dá předpokládat, že Vrtbové stavěli před polovinou 18. století na zámku téměř nepřetržitě. Z jejich iniciativy bylo především jižní zámecké křídlo, složené dosud zhruba ze tří různých hmot, zceleno do jednotně řešené kulisy a dostavěno západní i příčné křídlo do téže úrovně hlavní římsy. Přitom byly do téže výšky seřiznuty renesanční nástavby západních nárožních věží a nivelizovány i výšky již dříve upravovaných skořápek prostředních věží po západní a severní straně. V nezměněné podobě zůstala ponechána velká a severozápadní nárožní věž a v podstatě i hmoty severních křídel. Soudobé požadavky života na barokním zámku daly vzniknout ještě jižní terase a okrasné zahrady pod ní na rozvezeném příkopu a valu. Podle plánů stav. Hala-burdy z r. 1816⁶ měly být výškově vyrovnány i severní zámecká křídla a uvnitř radikálně adaptovány, k realizaci však nedošlo. Z klasicistních akcí, které zasáhly do obrazu Konopiště je významná zejména výměna vrtbovského skleníku pod jižním parkánem za protáhlou oranžerii, jejíž rovná střecha rozšířila plochu

Obr. 6. Konopiště. Jihovýchodní průčelí – dnešní stav (foto J. Binko).

zámecké terasy. Uvnitř zámku se vedle drobnějších adaptačních zásahů objevuje zaoblený koutový rizalit na dolním nádvoří (obr. 5). Vstupem arcivévody Františka Ferdinanda z Este r. 1887 nastává na Konopišti období téměř neustálé stavební činnosti, ukončené vlasně až sarajevským atentátem r. 1914. Výsledkem nákladných přestaveb je potom dnešní stav, dokumentující nejen vysoký dobový standard panského sídla, osobní život, vkus a záliby majitele, ale vlasně i významný úsek evropských dějin před první světovou válkou (obr. 6).

Poznámky

- 1 Vedoucí střediska průzkumu a výzkumu je Ing. arch. V. Bašta, vedoucí průzkumových úkolů Dr. D. Líbal. Archivní prameny k průzkumové práci zpracovala Dr. O. Novosadová.
- 2 Vzhledem k pravděpodobnému odvozu většiny rodinných spisů Františka Ferdinanda de Este po r. 1914 do Vídně jsou poslední radikální stavební zásahy na Konopišti dokumentovány v našich archivech jen velmi spoře.
- 3 Stejný typ byl uplatněn ve 13. stol. na hradě v Říčanech.
- 4 Jejich přesnější podobu a tím i přesnější datování přístavby křídla by jistě ukázal zmíněný nezvěstný model.
- 5 Nabídkové taxy Konopiště z r. 1669 a 1671 – SA Český Krumlov, Schwarz. RA. odd. neuskutečněné koupě – výpis Dr. O. Novosadové.
- 6 SA Benešov, RA Vrtba, kart. 10.

Literatura (výběr)

- Charvátová, E.: Konopiště, státní zámek a památky okolí. Praha 1962.
Kárník, Z.: Konopiště. Praha 1976.
Letošníková, E.: Konopiště. Praha 1964.
Menclová, D.: České hrady. 1, 2. Praha 1972.
Podlaha, A.: Soupis památek historických a uměleckých. 35. Praha 1911, s. 112.
Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze král. Českého. 15. Praha 1927.
Tywoniak, J.: Z dějin Konopiště. Benešovský kult. kalendář 1966, s. 3.
Vlasák, A. N.: Město Benešov a hrad Konopiště. PA, 1, 1855, s. 289.

Das staatliche Schloss Konopiště und seine ältesten baulichen Veränderungen

Das Schloss Konopiště wurde als eine der bedeutendsten böhmischen Burgarchitekturen schon oftmals in älterer wie auch in der neusten Fachliteratur analysiert und gewertet. Ungeachtet dessen bedeutet die neue bauhistorische Untersuchung, die hier das spezialisierte Zentrum des Staatlichen Instituts für die Rekonstruktion denkwürdiger Städte und Objekte zu Prag durchgeführt hat, in vielem eine Ergänzung evtl. auch Berichtigung der Vorstellungen über das entwicklungsgeschichtliche Aussehen der Burg.

Das Schloss stellt bekannterweise die reinste Form der französischen Kastele in unserem Milieu dar. Die ursprüngliche Grundrissdisposition der Burg ist bisher offensichtlich, ihr charakteristisches Bauglied war namentlich eine Serie peripherer zylindrischer Türme mit angeschlossenen Wendeltreppen. Etwas weniger bekannt ist schon die detaillierte Gestalt ihrer ursprünglichen materiellen Zusammensetzung, zu der neue vielfache Vorstellungen angeführt werden können. Eine Vertiefung der gegenwärtigen Kenntnisse bringt auch die Verfolgung der allmählichen Umwandlung der frühgotischen Festung in das heutige Schloss, in dem weitere mittelalterliche,

renaissancezeitliche, barocke wie auch klassizistische Bauphasen bis zur neuzeitlichen Restaurierung genauer umgrenzbar sind, die einen bedeutenden Abschnitt der europäischen Geschichte vor dem ersten Weltkrieg dokumentieren.

- Abb. 1. Konopiště. Grundriss des 1. Souterrains der bauhistorischen Analyse: schwarz – frühgotisches Mauerwerk, dicht und locker gegittert – jüngere gotische Phase, schräg schraffiert – Renaissancephase. Das übrige Mauerwerk ist barock, klassizistisch und neuzeitlich, unterbrochen schraffiert – hypothetische Einstufung (F. Kašička).
- Abb. 2. Konopiště. Grundriss des Erdgeschosses in der bauhistorischen Analyse: schwarz – frühgotisches Mauerwerk, dicht und locker gegittert – jüngere gotische Phase, schräg schraffiert – Renaissancephase. Das übrige Mauerwerk ist barock, klassizistisch und neuzeitlich, unterbrochen schraffiert – hypothetische Einstufung (F. Kašička).
- Abb. 3. Konopiště. Grundriss des 1. Stockes in der bauhistorischen Analyse: schwarz – frühgotisches Mauerwerk, dicht und locker gegittert – jüngere gotische Phase, schräg schraffiert – Renaissancephase. Das übrige Mauerwerk ist barock, klassizistisch und neuzeitlich, unterbrochen schraffiert – hypothetische Einstufung (F. Kašička).
- Abb. 4. Konopiště. Rekonstruktion des Grundrisses des frühgotischen Kastells und eine Variante seines Aussehens bei der Ansicht von Norden. (F. Kašička).
- Abb. 5. Blick auf das Schloss Konopiště von Westen – Lithographie aus dem zweiten Viertel des 19. Jh. (Kunike).
- Abb. 6. Konopiště. Südöstliche Vorderfront – heutiger Stand (Photo J. Binko).

